[1]सुरत्-सुरतौ-सुरतः ; — — —

रतम्-रतः-रतवान्, रमितः, रिरंसितः, रंरमितः-तवान् ;

[3]रमः-रमा, रामः-रामा, [4]रामः, [5]रम्यः, रमणीयः, [6]रेमिः, [7]रन्तिः, रतिः, [8]रमणः[A], [9]स्तम्बेरमः,[B]

---

1. 'गमादीनामिति वक्तव्यम्' (वा. 6-4-40) इति वचनात् क्विपि अनुनासिकलोपः। तुक् च भवति।
2. निष्ठायाम्, 'अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्यादीनाम् अनुनासिकलोपो झलि क्ङिति' (6-4-37) इत्यनुनासिकलोपः। एवमेव क्त्वा-क्तिन्प्रभृतिष्वपीति ज्ञेयम्।
3. 'ज्वलितिकसन्तेभ्यो णः' (3-1-140) इति कर्तरि णप्रत्ययो विकल्पेन। णप्रत्ययपक्षे **रामः** इति भवति। पक्षे पचादित्वादौत्सर्गिकेऽच्प्रत्यये **रमः** इति भवति। स्त्रियां टापि **रमा, रामा** इति भवतः।
4. 'हलश्च' (3-3-121) इति संज्ञायां घञि रूपमिति **केचित्**। **अन्ये** तु 'रमन्ते योगिनो यस्मिन् चिदानन्दे परात्मनि।' इत्यादिनिर्वचनानुसारेणाधिकरणे, 'अकर्तरि च कारके संज्ञायाम्' (3-3-19) इति घञ् इति साधयन्ति।
5. 'पोरदुपधात्' (3-1-98) इति ण्यदपवादो यत्प्रत्ययः। अयं च बाहुलकात् कर्तरि भवति। एवमेव **रमणीयः** इत्यत्रापि बाहुलकादेवानीयरिति **प्रक्रियासर्वस्वम्**।
6. 'उत्सर्गश्छन्दसि सदादिभ्यो दर्शनात्' (वा. 3-2-171) इति वचनात् किप्रत्ययोऽथवा किन्प्रत्ययः। छन्दसि विषये 'सेदिः, मेनिः, **रेमिः**—' इत्यादीनां किकिन्नन्तानां बहूनां शब्दानां दर्शनात् 'आदृगमहनजनः किकिनौ लिट् च' (3-2-171) इत्यत्र परिगणनं मास्तु। किं तु औत्सर्गिकत्वं किकिनोः—इति प्रकृतवार्तिकार्थः। किकिनोः प्रत्यययोर्लिड्वद्भावातिदेशात् द्विर्वचनम्। एत्वाभ्यासलोपौ च भवतः।
7. 'क्तिच्क्तौ च संज्ञायाम्' (3-3-174) इति क्तिच्। 'न क्तिचि दीर्घश्च' (6-4-39) इति दीर्घानुनासिकलोपनिषेधः।
8. **रति**रिति मन्मथपत्न्युच्यते। अत्र बाहुलकात्, 'स्त्रियां क्तिन्' (3-3-94) इति संज्ञायां क्तिन्। अनुनासिकलोपः। 'अकर्तरि च कारके संज्ञायाम्' (3-3-19) इत्यतोऽत्र (3-3-94) 'संज्ञायाम्' इत्यनुवर्तते। 'संज्ञायाम्' (3-3-109) इति प्राप्तस्य ण्वुलोऽपवादः।
9. नन्द्यादित्वात् (3-1-134) ण्यन्तात् कर्तरि ल्युः। **रमणी** इति तु गौरादि- (4-1-41) पाठात् ङीषि साधुः।
10. '**स्तम्ब**कर्णयो **रमि**जपोः' (3-2-13) इति स्तम्बरूपे सुबन्ते उपपदे **रमे**रच्प्रत्ययः। स च 'हस्तिसूचकयोरिति वक्तव्यम्' (वा. 3-2-13) इति नियमात् गजविषय एव। स्तम्बे रमत इति **स्तम्बेरमः**=हस्ती। 'हलदन्तात् सप्तम्याः संज्ञायाम्' (6-3-9) इति, 'तत्पुरुषे कृति बहुलम्' (6-3 14) इति वा सप्तम्या अलुक्।

A. 'नन्दनानि मुनीन्द्राणां **रमणा**नि वनौकसाम्।' भ. का. 6-73.

B. 'बलिनावमुमद्रीन्द्रं युवां **स्तम्बेरमा**विव।' भ. का. 6-93.